

Fıkah

Abdullah KAHRAMAN*

MADDÎ VE MÂNEVÎ TEMİZLİĞİN
EN ÖNEMLİ YOLU:

İBÂDET

“Allah için, O’nun rızasını kazanmak maksadıyla ve O’na olan itâat ve teslimiyeti ifade etmek adına yapılan ibadetlerin sâlih amel olduğunda şüphe yoktur.”

İnsanın Yarattığı Gayesi Olarak İbadet

Kur’ân, insanı yaratılmışların en üstünü ve en güzel şekilde yaratılmışı olarak anlatmaktadır.¹ Yine Kur’ân’a göre insanın yaratılışındaki en önemli gaye ibadettir.² Çünkü yaratılmışların hiçbirine verilmeyen akıl nimeti sadece insana verilmiş ve kâinat bütün nimetleriyle onun için donatılmıştır. Verilen nimetlere karşılık da ona başka varlıklara yüklenmeyen sorumluluklar yüklenmiştir. Mesela, insan sorumluluğunun bütün alanlarını kapsayan ilâhî emânet insana yüklenmiştir.³ Yani insan mukaddes yüke hamal kılınmıştır. Buna göre insanın en temel sorumluluğu yaratıcısını tanımak, O’na itâat etmek ve O’nun murâd ettiği doğrultuda bir hayat yaşamaktır. İnsan, Yaratıcısı tarafından istenen bu hayat tarzını tutturabilirse bütün hayatı ibadet olarak değerlendirilecektir.

Kur’ân’ın mü’minlerin özelliklerini anlattığı âyetler dikkatle incelendiği zaman mü’minin

amel-i sâlih, yani iyi işlerin adamı olduğu anlaşılır. Sâlih amel, Allah’ı ve yaratılmışları memnun eden her güzel, iyi niyetli ve hayırlı iş ve eylemin adıdır. İslam’a göre yapılan iyi işlerin sâlih amel niteliğini kazanması için iman şarttır. İman olmadan yapılan iyi işlerin de bir değeri bulunmakla birlikte, iman ön şartını taşımadığı için değerlendirmeye tabi tutulmaktadır.⁴

İbadet, Hayatın Tamamını Kapsayacak Kadar Geniştir

Allah için, O’nun rızasını kazanmak maksadıyla ve O’na olan itâat ve teslimiyeti ifade etmek adına yapılan ibadetlerin sâlih amel olduğunda şüphe yoktur. İbadet, boyun eğme, alçak gönüllü olma, itâat, kulluk, tapma, tapınma gibi anlamlara gelir. Dinî bir terim olarak ibadetin genel anlamı, her şeyin yaratıcısı olan Allah’a içten gelerek ve gönüllü olarak yönelmek, boyun eğmek ve itâat etmektir. Bu geniş anlamıyla

ibadet, mükellef olan her Müslümanın Allah’ın rızasına uygun ve iradesiyle yaptığı bütün davranışlarını içine alır. Yani tamamen dinî olan görevler yanında, kişilerin Allah’ın hoşnutluğunu kazanmak için yaptığı her fiil, niyet, düşünüş ve söz ibadet olarak nitelendirilir. Bu amaçla fert ve toplum yararına yapılan her olumlu davranış dinî ve mânevî bir anlam kazanır ve ibadet sayılır. Aynı zamanda Allah’ın emirlerine itâat edip yasaklarından kaçmak da ibadettir. İbadetin bir de dar ve özel anlamı vardır. Fıkıh kitaplarında ibadet yaygın olarak bu özel anlamda kullanılır. Bu anlamdaki ibadet, Allah ve Resulü tarafından yapılması istenen ve yapana sevap kazandıran belirli davranış biçimleridir. Bu ibadetlere *sistematik* ve *şekle bağlı ibadetler* adı verilir. İslâm’ın temel şartlarını oluşturan namaz, oruç, zekât, hac bu tür ibadetlerin en meşhur olanlarıdır.

İslam âlimleri, Allah’a saygıyı ve O’nun rızasını gözeterek iş yapmayı ifade etmek üzere “ibadet” yanında “tâat” ve “kurbet” kelimelerini de kullan-

maktadır. *Tâat* veya *itâat*, emri benimseyip yerine getirmek demektir. İster belli bir niyetle isterse niyetsiz yapılınsın, yapılmasından dolayı sevap kazanılan herhangi bir iş *tâat* ve *itâat* olarak nitelendirilir. Mesela Kur'ân okumak bir *tâattir*. Yakınlık anlamına gelen *kurbet* ise, insanı mânevî olarak Yüce Allah'a yaklaştıran her bir güzel iş anlamındadır. Sadaka vermek ve nafle namaz kılmak birer *kurbettir*.

İbadetin Üç Boyutu

İbadetin *zikir*, *fikir* ve *şükür* olmak üzere üç boyu-

Önemi

İbadet, insanı Allah'a ulaştıran, O'na yaklaştıran ve O'nunla buluşturan yolun adıdır. İnsanoğlu yaratıldığı günden beri yaratıcısına nasıl ibadet edeceğinin yollarını aramış durmuştur. Bu arayışta zaman zaman ibadet adına çeşitli bidat ve hurafeler uydurmaktan da geri kalmamıştır. Fakat insanı yaratan Yüce Allah buna fırsat vermeyerek gönderdiği kutlu rehberler, yani peygamberler vasıtasıyla kullarına ibadet yollarını göstermiştir. Hz. Peygamber'in: "*Ben nasıl namaz kılıyorsam bana bakın ve öyle namaz kılın.*" ve "*Hac-*

ve merhametinden faydalanmak ister. Kendisine verdiği nimetlere şükretmek için ibadeti en güzel bir vesile bilir. Gerekli şartları yerine getirerek, haz alınarak ve bilinçli olarak yapılan ibadet insanda Allah'a teslîmiyet dolayısıyla bir ümit ve iyimserlik meydana getirir. Bu duygu onu daima iyi işlere yönelmeye, kötülüklerden de kaçınmaya teşvik eder. Böylece ibadeti hayat tarzı haline getiren insan, yaratıcısıyla, kendisiyle ve çevresiyle barışık hale gelir. İbadeti onu kötülüklerden ve ahlaksızlıklara karşı koruyan bir kalkan olur. Bir an için kendisine cazip gösterilen günahı işlemekle karşı karşıya kaldığı zaman hemen ibadeti aklına gelir ve onu bu kötülükten engeller. Kur'ân açık bir şekilde namazın böyle kötülüğü engelleyici özelliğinden bahseder.⁵ Kısacası ibadet, insana dünya ve âhiret mutluluğu kazandırır.

Maddî Ve Mânevî Temizlik Aracı Olarak İbadet

Temiz insan, temiz çevre ve temiz toplum İslam'ın vazgeçilmez hedefleri arasındadır. Bütün bu temizlikler aslında insanı temiz kılmaya yöneliktir. Bunun için Yüce Allah insanın temel yaratılış gayesi ve insanın mânen temiz olmasını sağlayacak olan ibadeti emrederken temizliği de şart koşturmuştur. İbadet için şart koşulan temizlik insanın bedenini, elbisesini ve namaz kılacağı yeri yani çevreyi kapsamaktadır. Buna göre mesela namaz kılacak olan insanın vücudu-

tu vardır. İbadetin *zikir* boyutu, Allah inancını zihinde canlı tutmak, O'nu anmak ve varlığını benliğinde duyabilmektir. *Fikir* boyutu, Allah'ın sıfatları ve evrende yarattığı eşsiz eserleri hakkında düşünmektir. *Şükür* ise, bütün bu nimetlerine karşı minnettarlığını bildirmektir.

cin yapılmış tarzını benden öğrenin." şeklinde buyururken anlatmak istediği de budur. İbadet kulun Allah'a olan saygı ve bağlılığının bir ifadesi olması dolayısıyla dinin temel direğidir. İbadet eden insan her şeyden önce yaratıcısını tanır. O'nun büyüklüğünü, yüceliğini, eşsizliğini kavrar. İbadetiyle O'na yakın olmak, rahmetinden

nu, elbisesini ve namaz kılacağı yeri dinin *necis* (pis) kabul ettiği şeylerden temizlemesi gerekmektedir. Fıkıh dilinde buna “necâsetten tahâret” denilmektedir. Esasen mânevî bir temizlik olan ibadet maddî temizliği de beraberinde getirmektedir. Dinimiz bu kadarla da yetinmeyip bazı durumları “*mânevî kirlilik hâli*” olarak kabul etmektedir. Gerçek temizliğe ulaşmak ve Allah’ın huzuruna pak haliyle çıkmak isteyen insanı bunlardan da temizlemek istemektedir. Buna da “hadesten tahâret” adı verilmektedir. Mesela dinimize göre abdesti olmayan ve cünüp olan insan madden temiz olsa da manen kirli kabul edilir. Çünkü bu haliyle Allah’ın huzuruna çıkarak ibadet edemez. O zaman abdest alarak ve gusül yaparak mânevî kirlilikten kurtulması gerekir. Esas temizlik

olan namazdan ve ibadetten nasıplenebilmesi için mü’minin bu temizlik aşamasını da tamamlaması gerekir. İslam’ın insandan esas istediği nihai temizlik şekli ise mânevî temizliktir. Bu da kalp başta olmak üzere bütün organların kötülüklerden ve kötü eylemde bulunmaktan, hatta kötü eyleme niyetlenmekten temizlenmesidir. İşte ibadet bu mânevî temizliği sağlayacak vasıtaların başında yer almaktadır. Kur’ân temel ibadetlerin hepsinin mânevî temizlik boyutuna işaret etmiş ve onların bu fonksiyonunu dile getirmiştir. Bunu anlamak için şu âyetleri bir daha okuyalım:

*“Ey iman edenler! Sizden öncekilere farz kılındığı gibi oruç tutmak size de farz kılındı. Böylece umulur ki fenalıklardan korunursunuz.”*⁶

*“Onların mallarından zekât al ki, bununla onları temizleyesin ve arındırasın. Onlar için dua da et. Çünkü senin onlar lehine duan, onlar için büyük bir huzur ve tatmin kaynağıdır. Allah her şeyi hakkıyla işittir, bilir.”*⁷

*“Sana vahyedilen kitabı okuyup tebliğ et, namazı hakkıyla ifâ et. Muhakkak ki namaz, insanı, ahlâk dışı davranışlardan, meşrû olmayan işlerden uzak tutar. Allah’ı namazla anmak, elbette en büyük fazîlettir. Allah bütün işlediklerinizi bilir.”*⁸

Dipnot

⁶Prof. Dr.

- 1 95/Tin, 4.
- 2 75/Kiyâme, 36; 51/Zâriyât, 56.
- 3 33/Ahzâb, 72.
- 4 24/Nûr, 39; 25/Furkân, 77.
- 5 29/Ankebût, 45.
- 6 2/Bakara, 183.
- 7 9/Tevbe, 103.
- 8 29/Ankebût, 45.